

Stripovni stil u časopisima za djecu

Matoić, Gabriela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:087042>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

GABRIELA MATOIĆ

STRIPOVNI STIL U ČASOPISIMA ZA DJECU

Završni rad

Pula, 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

GABRIELA MATOIĆ

STRIPOVNI STIL U ČASOPISIMA ZA DJECU

Završni rad

JMBAG: 0303103676

Studijski smjer: Jezična i interkulturalna medijacija

Predmet: Stilistika

Mentor: izv. prof. dr. sc. Marko Ljubešić

Pula, lipanj 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Gabriela Matoić, kandidat za prvostupnika jezične i interkulturalne medijacije, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Gabriela Matoić

U Puli, 21. lipnja, 2024. godine

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Gabriela Matoić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Stripovni stil u časopisima za djecu* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 21. lipnja 2024. godine

Potpis

Gabriela Matoić

Sadržaj

1. UVOD	1
2. STRIP	2
2.1. Podjela na vrste	3
2.3. Stilistika.....	5
2.3.1. Stil	5
2.3.2. Stripovni stil	6
2.3.3. Oblikovna sredstva stripa	7
3. Hrvatski časopisi za djecu	11
3.1. Hrvatski časopisi od 1846. do 1950.	11
3.2. Hrvatski časopisi u drugoj polovici 20. stoljeća.....	14
3.3. Strip i dječji časopisi u razrednoj nastavi.....	16
4. Istraživanje	18
4.1. Opis uzorka	18
4.2. Metodologija istraživanja	20
4.3. Analiza stripovnog stila u časopisu „Smib“	20
4.4. Rezultati istraživanja	26
Priče i pjesme	26
Edukativne teme	27
Čitateljski kutak.....	28
Aktivnosti i igre.....	29
4.4.1. Obrada podataka analize stripova.....	30
5. ZAKLJUČAK	31
6. POPIS LITERATURE	33

1. UVOD

U ovom završnom radu biti će riječi o stripu i o stripovnom stilu, točnije kolika je zastupljenost stripovnog stila u časopisima za djecu.

Strip, kao oblik vizualne pripovijesti, igra veliku ulogu u poticanju dječje mašte, razvijanju čitalačkih vještina te poticanju kreativnosti i vizualnog razmišljanja. Stripovi su neizostavni dio mnogih dječjih časopisa, pružajući čitateljima zabavu ali i dublje razumijevanje svijeta oko sebe kroz intrigantne priče, zanimljive likove i dinamičan vizualni stil. Stripovni stil nije samo estetski, već ima dublje implikacije na način na koji djeca percipiraju i interpretiraju informacije.

Rad se sastoji od šest poglavlja od čega je prvo poglavlje uvod a na kraju rada nalaze se zaključak i literatura. Drugo poglavlje sastoji se od podpoglavlja u kojima se teoretski obrađuje strip i daje njegova definicija, njegove vrste, što je stil i stripovni stil. Zatim se obrađuju temeljna obilježja stripa. U trećem poglavlju razmatraju se časopisi za djecu kao sredstvo za zabavu, edukaciju i razvoj dječje percepcije svijeta oko sebe i kakva je njihova primjena u obrazovnom sustavu. Četvrti dio rada predstavlja istraživanje provedeno u travnju i svibnju 2024. godine koje se temeljilo na prikupljanju i analiziranju dječjeg časopisa „Smib“ u školskoj godini 2022./2023. Analiza je provedena i uspoređena prema temeljnim obilježjima stripa, a također je provedena analiza stripova koji se pojavljuju u brojevima časopisa.

Cilj istraživanja bio je ispitati obilježja stripovnog stila u časopisima za djecu - „Smib“.

2. STRIP

Strip je fenomen o kojem svaki civilizirani čovjek zauzima određeni stav, bez obzira je li riječ o racionalno definiranom ili intuitivno zauzetom stajalištu.¹ Stripovi su nevjerojatno važan dio književnosti i medija, kombiniraju vizualnu umjetnost sa riječima te na taj način pružaju čitateljima jedinstveno iskustvo koje potiče kreativnost i razmišljanje. Stripovi ne samo da su zabavni, već imaju i sposobnost da istraže složene teme poput društvenih, političkih i moralnih pitanja. Munitić navodi kako strip nije ni marginalna, ni sporadična, ni zanemariva pojava, a prati nas od djetinjstva, preko škole, do obiteljskog okruženja, te nas i danas svakodnevno podsjeća na svoju prisutnost čim otvorimo bilo koji dnevni list ili zabavni časopis.² Obzirom da su stripovi postali ozbiljniji i prihvaćeniji, njihova primjena u odgoju i obrazovanju se povećava. Stripovi su se suočili sa mnogim predrasudama od trenutka kada su postali dio naše pop kulture. Iako možda nisu toliko popularni zbog drugih dostupnih kanala zabave, sada stripovi postaju sve više prihvaćeni u društvu. Mnogi kritičari, znanstvenici i teoretičari iz prijašnjih stoljeća pišu o stripu. Budući da je strip umjetnost sa širokim spektrom izraza, mogu se pronaći različite definicije koje ga opisuju. Teoretičari koji su pisali o stripu imali su svoje definicije koje određuju pojam stripa. Tako Will Eisner poznat i kao otac grafičkog romana, definirao je strip kao niz slika koji prenose ideje u linearnom slijedu, odnosno strip smatra „umjetnošću slijeda“.³ Njegova definicija naglašava kombinaciju slika i teksta kao osnovnog elementa stripa. Osim Eisnera, drugi najpoznatiji teoretičar o stripu je Scott McCloud koji u svojoj knjizi „Understanding Comics“ definira strip kao „umjetnost praznog prostora između panela.“⁴ On naglašava važnost praznina između slika u stvaranju kontinuiteta i ritma priče. Od drugih poznatijih teoretičara stripa treba napomenuti i R. C. Harvey koji smatra strip kao spoj utemeljen na odnosu između teksta i kadrova s 'narativnim' ciljem kod kojeg se osobita važnost stavlja na oblačić koji sadrži tekst.⁵ Od ostalih, tu je i Richard Thompson poznat po svojim istraživanjima stripova, Thompson je strip opisao kao „vizualno narativno sredstvo koje se sastoji od slika, teksta i praznina“. On ističe važnost svakog elementa u stvaranju smislenog pripovijedanja. Ovi teoretičari pružaju različite perspektive na strip kao umjetnički medij,

¹ Munitić, Ranko (2010) Strip, deveta umjetnost, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9 (str. 11)

² Munitić, Ranko (2010) Strip, deveta umjetnost, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9 (str. 11-12)

³ Eisner, W. (2000) Comics and sequential art. Florida: Poorhouse Press (str. 5)

⁴ McCloud, S. (1994) Understanding Comics: The Invisible Art. New York: Harper.

⁵ Cohn, N. 2009. Razbijanje definicije "stripa": odvajanje kulturalnog od strukturalnog u "stripu", Zarez – elektroničko izdanje (str. 25)

naglašavajući njegovu složenost i raznolikost izraza, no zbog svojih tvrdnji naišli su i na brojne kritike.

2.1. Podjela na vrste

Po sadržaju, stilu i prema ciljanoj publici, stripovi se mogu podijeliti na nekoliko vrsta. Stripovi su prvotno bili priče ilustrirane nizom slika, obično poredanih u horizontalnim trakama, a njegov naziv potječe od engleske riječi *comic strip* što znači šaljiva traka. Taj naziv govori o početku stripa kada se prvi puta počeo pojavljivati kao traka šaljivog sadržaja u novinama.⁶ Strip ima bogatu tradiciju s karakterističnim značajkama koje se mogu prepoznati u europskim, američkim i japanskim stilovima. Svaka od tih kultura ima osobit pristup pripovijedanju umjetničkom izrazu i temama. Europski strip ima tradiciju koja seže do 19. stoljeća. Belgija, Francuska i Engleska postali su centri strip kulture sredinom 20. stoljeća. Europski stripovi poznati su po raznovrsnom spektru tema, od avanturističkih, znanstvenofantastičnih do humorističnih i povijesnih. Često imaju detaljnu i realističnu umjetničku izvedbu, iako postoje i stilizirani radovi. Stripovi iz Belgije i Francuske, poznati kao "bande dessinée", često koriste čiste linije i živopisne boje. Među najpoznatijim su "Tintin" autora Hergéa, "Asterix" autora Renéa Goscinnyja i Alberta Uderza, te "Corto Maltese" autora Huga Pratta. S druge strane u Americi se krajem 19. stoljeća pojavljuju stripovi Žuti dječak (Yellow Kid), Richarda Feltona Outcalta, 1895. i The Katzenjammer Kids, Rudolpha Dirksa, 1897. koji označavaju početak američkog stripa. Dirks crta balončiće koji postaju pravilom za izricanje dijaloga, a kasnije balončić preuzimaju, odnosno crtaju ostali američki crtači.⁷ Ovakve vrste novinskih „kratkometražnih“ stripova neće se dugo zadržati i izgubit će s vremenom na popularnosti. Slijedi razdoblje kada strip doživljava svoj procvat, od od 1930-ih godina američki stripovi postaju najpoznatiji po žanru superjunaka, s likovima poput Supermana, Batmana i Spidermana. „*Stilizirane životinjice, mališane i smiješne ljude oba spola sad zamjenjuju epski oblikovani, antropomorfni heroji, najprije smjeli pustolovi i istraživači, a potom i supervelikani ovjenčani mitskom snagom i nesavladivom, nezaustavljivom potrebom za djelovanjem u razmjerima demijurga...*“⁸

⁶ Koletić, I. (2014) Stilistika stripa. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet (str. 46)

⁷ Munitić, Ranko (2010) Strip, deveta umjetnost, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9 (str. 89)

⁸ Munitić, Ranko (2010) Strip, deveta umjetnost, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9 (str. 113)

Od tada stripovi su počeli izlaziti u formi serijskih izdanja, što omogućava kontinuiranu priču i razvoj likova. Taj oblik stripa naziva se comic books, no razvijanjem medija i stvaranjem 'ozbiljnog stripa' taj izraz nije pristajao te se promijenio u graphic novel, grafički roman. Zatim, novu generaciju stripova stvaraju izdavači poput Marvela i koji 1983. objavljuju prve brojeve stripova o junacima u časopisima Action Comics i Detective Comics (DC). Najpopularniji stripski časopis Marvel Comics 1960. – ih donosi nove likove, superjunake sa ljudskim i nadljudskim osobinama koji su postali inspiracija za stvaranje filmskih sadržaja u narednim godinama. Osim u Americi i Europi, strip, manga, se razvija i u Japanu, ima korijene u tradicionalnim japanskim umjetničkim formama, ali moderni oblik stripa postao je popularan nakon Drugog svjetskog rata. Manga pokriva širok raspon žanrova i ciljanih publika, od shōnen (za mlade muškarce) i shōjo (za mlade žene) do seinen (za odrasle muškarce) i josei (za odrasle žene). Mangama je često karakterističan stil sa velikim očima, detaljnim pozadinama i specifičnim simbolizmom, često su crno-bijele zbog ekonomičnosti. Neki od najpoznatijih autora su Osamu Tezuka (Astro Boy), Akira Toriyama (Dragon Ball) i Eiichiro Oda (One Piece). Ono što strip razlikuje od ostalih sustava, odnosno masmedija komunikacije, jest njegova težnja i mogućnost da svojim stvaralačkim postupkom ravnopravno obuhvati u isto vrijeme i prostornu i vremensku dimenziju događaja. Ne služi se samo riječima, niti rečenicama, služi se izravnim prikazivanjem, motiva, likova i situacija putem slike. U drugoj polovici 20. stoljeća stripu se počelo posvećivati više pažnje, osnovane su službe i ustanove za istraživanje stripa, istraživala se i crtana književnost, a također održani su mnogi međunarodni kongresi posvećeni stripu. Francuska je bila jedna od prvih država šezdesetih godina prošlog stoljeća koja je osnivala institute i centre posvećene stripu i njegovom istraživanju. Osim prikazivanja stripa kao medija prenošenja doživljaja putem slika i teksta, Munitić objašnjava kako se strip nalazi na granici slikarstva i književnosti s razlikom što strip posuđuje metodu pripovijedanja, vremenskog nadovezivanja pojedinih dijelova radnje, dok od prvog preuzima mogućnost da svaki taj dio, svaku vizualnu konkretizaciju pojedinog detalja priče, oblikuje kao samostalni likovni ekspozice trenutka, odnosno fragmenta globalnog događaja.⁹

⁹ Munitić, Ranko (2010) Strip, deveta umjetnost, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9 (str. 22)

2.3. Stilistika

2.3.1. Stil

Jezik je najbitniji dio svake komunikacije, koristimo se njime usmeno i pismeno, koristimo ga u svrhu davanja i primanja informacija. Često se definira kao skup znakova i simbola, odnosno kao sustav koji je potreban za komunikaciju. U svakodnevnoj komunikaciji susrećemo i upotrebljavamo riječ stil, u različitim kontekstima i situacijama, kao na primjer: stil života, stil odijevanja, stil pisanja, stil namještaja, stil nekog pisca ili književnika, umjetnički stil i slično. Najčešća definicija stila je ona koja kaže da je stil način na koji se nešto radi. Prema Katnić – Bakaršić, stil u jeziku je način izražavanja određenog sadržaja, točnije, različiti načini izražavanja istog sadržaja.

Kako nešto kažemo u najmanju je ruku važno kao i ono što kažemo; zapravo sadržaj i forma praktično su neodvojivi jer predstavljaju dva lica istog predmeta. (Wardhaugh 1987:251)¹⁰

Stil je u prošlosti bio promatran iz različitih kuteva, kao jezični izraz sa određenim pravilima korištenja dok se nije pojavila težnja da se o njemu govori kao o izražavanju pojedinca, odnosno individualnom izražavanju koji nije podložan ili određen pravilima i normama, zakonima o estetici i skladu. Jedni od prvih i najzaslužnijih teoretičara koji su uspostavili naziv „stilistika“ i „semiotika“ su predstavnici ženevske lingvističke škole, Ferdinand de Saussure i Charles Bally. Osim De Saussura koji se bavi strukturnim aspektima jezika, Ballyjevi interesi bili su više usklađeni s jezikom u kontekstu i načinom na koji se pojavljuju stilske varijacije u komunikaciji, prednost u svome proučavanju daje jezičnome izrazu u koji je unio psihološki i sociološki kriterij. Stilistiku je promatrao kao most između lingvistike i književnosti, s ciljem razumijevanja kako odabir jezika utječe na tumačenje i utjecaj jezika. U svojoj stilistici bavi se afektivnim elementima u jezičnome izrazu a opisuje ju u dvjema objavljenim knjigama, *Précis de Stylistique* (1905.) i *Traite de Sylistique française* (1910.). Analizirao je različite elemente, poput sintakse, vokabulara i fonetike kako bi pokazao da pridonose stilu i emocionalnoj rezonanciji teksta. Uvodi kriterij afektivnosti naglašavajući ulogu govornikovih emocija i namjera u oblikovanju uporabe jezika. Jezik kao najvažniji aspekt komunikacije nije samo sredstvo za razmjenu informacija, nego i ključni element koji oblikuje naše društvene interakcije, kulturne vrijednosti, pa čak i identitet. Kroz povijest se razvijao i prilagođavao različitim kulturnim i povijesnim kontekstima što je rezultiralo stvaranjem složenih mreža

¹⁰ Katnić- Bakaršić, M. 2001. Stilistika, Sarajevo: Ljiljan (str. 9)

jezičnih varijacija i potrebom za raslojavanjem jezika unutar okvira funkcionalne stilistike. Moguće je izdvojiti 4 različita tipa raslojavanja jezika:

- a) socijalno
- b) teritorijalno
- c) individualno
- d) funkcionalno – stilsko

Za funkcionalno – stilsko raslojavanje jezika Katnić – Bakaršić naznačuje da je ovaj tip raslojavanja najznačajniji za stilistiku, posebno za funkcionalnu stilistiku, čiji je to osnovni predmet proučavanja. U skladu s razvojem društva razvijaju se i funkcionalni stilovi tako da kategorizacije mogu biti unaprijeđene s obzirom na širenje sfera komunikacije. Razlikujemo pet funkcionalnih stilova: znanstveni, publicistički, književno umjetnički, administrativni i razgovorni funkcionalni stil. Uz navedene funkcionalne stilove B. Tošović (1988.) uvodi dodatne podstilove: scenaristički, esejistički, reklamni, memoarski, oratorski i epistolarni. U knjizi *Stilistika*, autorica Katnić – Bakaršić navedenu kategorizaciju stilova i podstilova mijenja tako što memoarski i znanstveno – popularni podstil svrstava pod publicistički stil. Kategorizira sekundarne funkcionalne stilove a to su: esejistički, scenaristički, reklamni, stripovni i retorički stil. Nadalje, autorica govori kako sekundarni stilovi označuju ili njihovu specifičnu složenu semiotičku prirodu, u kojoj pored verbalne komponente postoje još neke, npr. vizualne ili auditivne (reklamni, stripovni stil) ili užu, specijaliziranu sferu funkcioniranja i manju razuđenost na podstilove (scenaristički, esejistički, retorički).¹¹

2.3.2. Stripovni stil

Nadovezujući se na gore spomenute stilove i podstilove prema Katnić – Bakaršić, stripovni stil spada u kategoriju sekundarnih funkcionalnih stilova. Stripovni se stil odnosi na specifičan način crtanja i pripovijedanja priča u formi stripa. To je sustav sastavljen od vizualne i verbalne komponente koje zajedno moraju biti u skladu kako bi prenijele jednaku informaciju čitatelju:

„Leksičkostilističke, morfostilističke i sintaksostilističke osobnosti stripa direktno proizlaze iz njegove prirode. Prije svega, verbalni jezični izraz u stripu mora biti što manje redundantan, što više sažet, lakoničan, budući da je u okviru jedne sličice prostor ograničen. Osim toga, crtež veće prenosi vizualnu informaciju, tako da verbalna poruka najčešće služi tek kao njena dopuna.“¹²

¹¹ Katnić- Bakaršić, M. 2001. *Stilistika*, Sarajevo: Ljiljan (str. 22)

¹² Katnić- Bakaršić, M. 2001. *Stilistika*, Sarajevo: Ljiljan (str.73)

2.3.3. Oblikovna sredstva stripa

Strip kao medij ima posebne oblikovne elemente koji doprinose njegovom jedinstvenom izgledu i privlačnosti. Formalni elementi stripa su ključni za njegovu specifičnu strukturu i način pripovijedanja priče, a razvili su se tijekom 20. stoljeća. Strip čine: okvir, slika, tekst, oblačići, onomatopeje i vizualne metafore. Ovi elementi zajedno stvaraju jedinstveno iskustvo pričanja priče koje spaja vizualne i tekstualne elemente, čineći strip raznovrsnim medijem, a svaki od njih je složena kategorija. O strukturama vizualnog i verbalnog u stripu, govori C. Neil u članku *Razbijanje definicije „stripa“: odvajanje kulturalnog od strukturalnog u „stripu“*, navodeći da s obzirom da strip uzima oblik jezika, tada se također metodološki treba istraživati kao jezik, u okviru lingvistike. S druge strane vizualni jezik možda neće uvijek pokazivati poznate strukture koje se mogu pronaći u govornom jeziku, već osobine karakteristične samo za vizualni oblik. U tom smislu stripovi sadrže bimodalne strukture vizualnog i verbalnog jezika.¹³

Okvir

Prema Ranku Munitiću, dva su osnovna oblikovna sredstva stripa: stripska kvadrat-sličica i montažni postupak, metoda kojom se željeni broj kvadrata povezuje u cjelinu. Unutar jedne kvadrat sličice prikazuje se jedan događaj koji predstavlja određeni trenutak, svaki sljedeći kvadrat opisuje ono što se dogodilo prije njega i donosi novu fazu događaja i novi trenutak, odnosno pomak u redoslijedu pričanja priče. Osobitu preciznost u razrađivanju scenografije i preciznost u pokretu i linijama zahtijeva i trodimenzionalno modeliranje pojedine stripske slike – kvadrata koje sadrži *ipso facto*, poštivanje realističke prirode prizora.¹⁴ Zatim, različitim okvirom kvadrat sličice označava se vremenska radnja, ukoliko se radnja odvija u sadašnjosti, okvir kvadrata je ravan, a ukoliko se radnja odvija u prošlosti, okvir kvadrata je valovit. Isto tako, širinom kvadrat sličice prikazuje se duljina vremenskog događaja. Za prikazivanje kraćeg događaja koriste se uže kvadrat sličice, a za prikazivanje duljeg događaja – šire. Kvadrat sličice nisu uvijek direktno spojene sa drugom, prostor između njih naziva se *gutter*, razlog toga je uključenost čitatelja da sam stvori sliku u glavi za dio koji nedostaje, odnosno za prazninu. Neki

¹³ Cohn, N. 2009. Razbijanje definicije “stripa”: odvajanje kulturalnog od strukturalnog u “stripu”, Zarez – elektroničko izdanje (str. 25)

¹⁴ Munitić, Ranko (2010) Strip, deveta umjetnost, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9 (str. 24-26)

autori kvadrat sličice ne odvajaju praznim prostorom no praznina ipak postoji u vremenskom slijedu događaja u pričanju priče. Prijelaze između kvadrat sličica izdvojio je i McCloud:¹⁵

- 1) prijelaz iz jednog u drugi trenutak
- 2) prijelaz od jednog subjekta do drugog unutar jedne scene
- 3) prijelaz subjekta iz jedne u drugu radnju
- 4) *non-sequitur* prijelaz u kojem nema određene povezanosti između kvadrat sličica
- 5) prijelaz sa jedne na drugu scenu s udaljavanjem od jednog prostora
- 6) prijelaz sa prikazivanja jednog predmeta na prikazivanje drugoga

Oblačić

Tekst u stripu nalazi se unutar oblačića ili unutar kvadrat sličice bez oblačića ili okvira. Pružaju informacije, kontekst ili tekst koji nije dio dijaloga likova. Označavaju dijalog ili misli likova. Prenose dijalog, misli i komentare, obogaćujući priču značenjem i emocijama. Njihovim položajem otkriva se redoslijed pričanja priče, odnosno koji lik govori prvi. Najprije se čita sadržaj oblačića na vrhu kvadrat sličice, a zatim oblačić na lijevoj strani i onda na desnoj strani. Također, 'tuđi govor' koji je neophodan u stripu, smješten je u gornjem dijelu okvir sličice bez oblačića kako ne bi došlo do zabune u govoru lika i 'tuđeg govora'. Isto, ako lik u stripu uzvikuje, balončić u tom slučaju sadrži jednu ili dvije riječi koje zauzmu čitav prostor unutar oblačića. Balončić ne mora uvijek sadržavati ono što lik govori, već može sadržavati samo njegove misli, a u tom slučaju oštro ispupčenje balončića usmjereno prema ustima lika zamjenjuje niz malih kružića.¹⁶ Ako se u stripu radi o šaptanju, oblačić je isprekidan, a ako se radi o ljutnji ili vikanju oblačić je nazupčan. Varijacija oblačića može biti mnogo i ne moraju uvijek imati isto značenje.

¹⁵ <https://mail.stilistika.org/studij-stilistike/diplomski-radovi/143-stilistika-stripa>

¹⁶ Munitić, Ranko (2010) Strip, deveta umjetnost, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9 (str. 32)

Slika 1: elementi stripa

Slika i tekst

Vizualna komponenta u stripu uključuje likove, okruženje, radnje i slike koje su također glavne za pričanje priče. S druge strane, umjetnički stil doprinosi raspoloženju i tonu stripa, poboljšavajući uronjenost čitaoca i povezanost sa pričom. Upotreba boje također igra glavnu ulogu jer boja može postaviti raspoloženje, istaknuti važne elemente i razlikovati scene ili doba dana. Munitić opisuje montažni postupak stripa, njegova narativna ili durativna dimenzija odvađa se od slikarstva i literarne prirode, ne samo zamjenjivanjem riječi slikama ili znakovima, već posebnim modalitetima određenih prizora – kvadrata.¹⁷ Kvadrat sličica ne mora uvijek sadržavati tekst, ukoliko nema teksta, naglašava se određeni trenutak ili dramatičnost događaja. Riječ je bitna odrednica stripa, važan je izbor leksika, česta je upotreba žargona i dijalekta, igre riječima i kombinacije jezičnih elemenata u svrhu stvaranja određenih efekata, poput humora. U svakoj komunikaciji i događaju možemo prepoznati jezične funkcije, a tako i u stripu što utječe na kontekst priče: referencijalna, ekspresivna, konativna, metajezična i poetska (estetska) funkcija. Slova u tekstu mogu biti: tiskarska, mala, velika, rukopisna, kosa, masna, stilizirana na različite načine, pisana naopako, jednaka ili različita, zrcalno postavljena ili izobličena.¹⁸

¹⁷ Munitić, Ranko (2010) Strip, deveta umjetnost, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9 (str. 39)

¹⁸ <https://mail.stilistika.org/studij-stilistike/diplomski-radovi/143-stilistika-stripa>

Onomatopeje

Obzirom da se jedino slikom i tekstom u stripu može dočarati zvuk, oponašanje zvukova iz prirode ili zvukovi životinja, glazba i buka, autori se moraju koristiti stilskim izražajnim figurama poput onomatopeje, aliteracije i asonance. Ranko Munitić opisuje onomatopeju zvukova u stripovima ističući kako svaki ispaljeni metak, zadani udarac, posrtni tanjur juhe ili svaka slomljena daska se opisuju riječima poput *blob*, *krak*, *kvarc*, *bang*.¹⁹ U hrvatskom stripu Durica, autor koristi onomatopeje iz hrvatskoga jezika poput *šmrc*, *cmak*, *pljus*, *brlj*, *tup*, *paf*. Onomatopeje ne mogu svugdje biti univerzalne jer se u drugim jezicima riječi izgovaraju drugačije, a time će riječi biti i pisane drugačije.

Slika 2: Durica

Vizualne metafore

Za prikazivanje emocija likova autori upotrebljavaju vizualne metafore čije značenje se lako interpretira. Na primjer, ako lik hrče, u oblačiću će imati drvenu kladu i pilu koja je reže, lik koji psuje u oblačiću će imati niz različitih znakova i simbola bez značenja, zbunjenost se karakterizira velikim upitnikom, a iznenađenost velikim uskličnikom. Srca umjesto očiju lika ili niz manjih srca iznad njegove glave znak su ljubavi, zvijezde umjesto očiju znak su sreće, zvijezde oko glave označavaju da je lik ozlijeđen ili ošamućen. „Vizualne metafore prijevodi su jezičnih metafora, npr. slika žarulje ili svijeće iznad junakove glave vizualni je prijevod jezične metafore "sinulo mi je".²⁰

¹⁹ Munitić, Ranko (2010) Strip, deveta umjetnost, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9 (str. 33-34)

²⁰ <https://mail.stilistika.org/studij-stilistike/diplomski-radovi/143-stilistika-stripa>

Slika 3: prikaz vizualne metafore

3. Hrvatski časopisi za djecu

3.1. Hrvatski časopisi od 1846. do 1950.

Početak prvih dječjih časopisa na ovim prostorima veže se uz 19. stoljeće, kada je objavljen prvi dječji časopis „Bosiljak“, urednika Ivana Filipovića, prvi puta objavljen 10. listopada 1864. godine. Od druge polovice 19. stoljeća pa sve do kraja Drugoga svjetskog rata uz prekidanja, izlazilo je preko dvadeset dječjih časopisa. Obrazovanje na Balkanu u drugoj polovici 19. stoljeća bilo je u ranoj fazi razvoja obzirom na visoki nivo siromaštva i ekonomskih nejednakosti. Političke promjene i nacionalni pokreti uveliko su utjecali na pristup obrazovanju i kvaliteti života. Ovaj period karakterizira tranzicija iz osmanske vladavine ka formiranju nacionalnih država što je dodatno utjecalo na obrazovne prilike i socijalno – ekonomske uvjete. Razvoj obrazovnog sustava bio je ključan za modernizaciju društva na Balkanu, ali mnogi problemi i izazovi ostali su neriješeni tijekom toga razdoblja. Usprkos političkim situacijama u kojima se Hrvatska nalazila u 19. stoljeću, ali i visokom postotku nepismenog građanstva, posebice onoga u ruralnim područjima i usprkos tome što nije bilo gotovo nikakve posvećenosti edukativnim materijalima i sadržajima prikladnima za djecu, dječji pisac i učitelj Ivan Filipović odvažio se na izdavanje tiskanih materijala namijenjenih djeci, dječjeg lista pod nazivom „Bosiljak“. Uz velike napore vlasnika i urednika lista da dođe do financijskih sredstva i uglednih suradnika, Bosiljak je predan knjižaru Lavoslavu Hartmanu kako bi mu se produžio vijek izdavanja, usprkos izazovima list prestaje izlaziti četiri godine nakon prvog izdavanja. Dvije godine nakon toga u Karlovcu je pokrenut list „Zlatni orasi“, urednika Ljudevita Tomšića kojeg je u Zagrebu tiskao Ljudevit Gaj. Izašla su tek dva broja časopisa nakon čega se gasi, no Tomšića to nije spriječilo da kasnije objavi još jedan dječji list pod nazivom „Bršljan“. U isto vrijeme izlazi još jedan dječji list „Smilje“ koji je godinama gradio popularnost i kontinuirano izlazio sve do 1945. godine. U razdoblju od 1846. do 1950. godine u Hrvatskoj su izašla ukupno dvadeset četiri dječja časopisa: *Bosiljak*, *Zlatni orasi*, *Smilje*, *Hrvatska omladina*,

Ljiljan, Mali dobrotvor, Anđeo čuvar, Mladi Istran, Milodarke, Haaviv-Proljeće, Čarobno vrelo, Mladi Hrvat, Dječji vjenčić, Dječji vjesnik, Vesela mladež, Mladi stražar, Mali Istranin, mala mladost, Dječje novine, Dječje kolo, Vrtić, Ustaška uzdanica, Pionir i Istarski pionir.

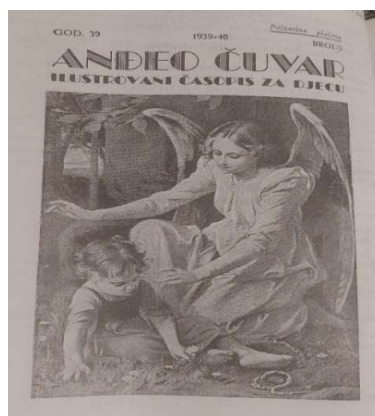
„Hrvatska omladina“, list zabavi i pouci izlazi u kolovozu 1885. u Samoboru, urednik, nakladnik i izdavatelj je pjesnik Josip Milaković koji okuplja tada poznatije spisatelje kao suradnike, no list je ugašen nakon šest brojeva u prvom godištu.

1895. godine pojavljuju se dva dječja časopisa, „Ljiljan“ koji izlazi četiri godine i „Mali dobrotvor“ koji izlazi do 1912. u sedamnaest godišta.

Slika 4: Naslovnica časopisa Ljiljan

1901. godine izlazi prvi list katoličke omladine, „Anđeo čuvar“ kojeg su svećenici širili svojim malim župljanima te se uspio održati sve do 1944. godine. Zatim, 1906. na Lošinj se pojavio časopis „Mladi Istran“ kojeg pokreće Josip A. Kraljić, ali nekoliko godina kasnije uredništvo predaje Viktoru Caru Eminu nakon čega se mijenja naziv u „Mladi Istranin“ i izlazi do 1912. godine. Iste godine u Osijeku se pokreće dječji časopis „Milodarke“ koji je izašao u pet brojeva.

Slika 5: Naslovnica časopisa Anđeo čuvar

1922. izlazi list židovske djece „Haaviv-Proljeće“, a odmah sljedeće godine „Čarobno vrelo“ kojeg pokreće Zlatko Špoljar. Izlazio je s prekidima sve do 1937. godine.

Novi dječji časopis pod nazivom „Mladi Hrvat“ pojavljuje se u Zagrebu, ali nažalost, gasi se iste godine. Godine 1926. pojavljuju se „Dječji vjenčić“ u Koprivnici, čiji je formalni urednik Stjepan Kukec, koji je uredništvo preuzeo nakon smrti Stjepana Širole. „Vesela mladež“ izlazi u Zagrebu no gasi se nakon samo jednog broja. Krajem dvadesetih i početkom tridesetih godinama 20. stoljeća izlazi pet dječjih časopisa, Mladi stražar (1929.), „Mali Istranin“, „Mala mladost“, „Dječje novine“ (1930.) i „Vrtić“ (1931.). „Mladi stražar“ izlazio je u tri godišta, a urednici su Rikard Katalinić Jeretov i Ivo Lahman, dok u drugom godištu umjesto Lahmana je to Viktor Car Emin. Izdavač časopisa je *Izvršni odbor Jadranske straže*. Tiskan je na ćirilici i latinici, ekavicom i ijekavicom, a u časopisu su objavljivane fotografije prestolonasljednika Petra popraćene hvalospjevima. „Mali Istranin“ izlazio je u dvanaest godišta do 1941. godine, a urednici su mu Ernest Radetić i Josip A. Kraljić.

Slika 6: Naslovnica časopisa Mali Istranin

„Mala mladost“ izašla je u dvanaest godišta. „Dječje novine“ uređivao je B. Vračarević a sačuvana su samo dva godišta u Sveučilišnoj biblioteci.

„Dječje kolo“ prilog časopisa „Dom i škola“, izlazio je u osam godišta od 1932. do 1939. godine u Zagrebu, urednik je Josip Butorac.

„Vrtić“ je 1931. u Zagrebu pokrenuo vl. Dr. Marko Klarić koji je časopis stavio pod zaštitu Sv. Terezije od Maloga Isusa. Vrtić je mjesto u kojemu sv. Terezija umjesto cvijeća njeguje djecu. Do 1936. je izlazio u Zagrebu nakon čega je preseljen u Sarajevo gdje je izlazio do 1945. godine.

3.2. Hrvatski časopisi u drugoj polovici 20. stoljeća

Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata obilježile su brojna politička zbivanja, Jugoslavija je u tome razdoblju uspostavila socijalistički režim, stoga je obrazovanje smatrano ključnim za izgradnju za socijalističkog društva te je politika obrazovanja bila usko povezana s ideološkim ciljevima države. Mnogi dječji časopisi izlaze i u devedesetim godinama. Najistaknutiji dječji časopisi druge polovice 20. stoljeća su: *Djeca za djecu*, *Modra Lasta*, *Maslačak*, *Smib*, *Radost*, *Prvi izbor*, *Mak*. Tu su i drugi važni dječji časopisi: *Pionirska zastava*, *Mendo*, *Dječji klub*, *Miki Maus i prijatelji*, *Drvo znanja*, *Tintilinić*, *Medvjedić Winnie Pooh*.

Časopis „Pionirska zastava“ počinje izlaziti 1949. godine, urednik je Mladen Bjažić a nakladnik Savjet Saveza Pionira NR Hrvatske. Nakon dvije godine, 1951. časopis prestaje izlaziti.

„Djeca za djecu“/„Modra Lasta“

Časopis nastaje 1954. u zagrebačkoj Narodnoj školi Trnjanska, protezao se na 4 stranice, a počeo je okupljati pjesnike, književnike i ilustratore. Od rujna 1960. izlazi kao Modra Lasta. Izdavač Modre Laste postaje Sindikat prosvjetnih i naučnih radnika Jugoslavije, a glavni urednik je Stjepko Težak. Od tada pa nadalje, Modra Lasta postaje časopis čije su glavne funkcije informiranje, edukacija i zabava, ali i kao dopuna udžbenika i pomoćni materijal. Urednik odlučuje objaviti strip u časopisu, 1958., iako zna da strip nije poželjan u to vrijeme. Mnogi čitatelji odobrili su takav potez te su se počeli objavljivati stripovi brojnih autora u časopisu Modra Lasta. Od 1973. godine uvode se elementi spolnog odgoja. Također objavljuje didaktičke i edukativne postere.

„Maslačak“

Počinje izlaziti 1975. u Osijeku, a prestaje 1985. godine, izdavački centar je „Revija“. Izlazi četiri puta godišnje a osim djeci služi i nastavnicima kao vodič u nastavi jezično-umjetničkog područja. Mnogi pjesnici i književnici poput Dobriše Cesarića, Luke Paljetka, Veljka Bulajića, Gustava Krkleca, Arsena Dedića i ostalih, urednici su nekih brojeva časopisa.

„Radost“

Počinje izlaziti 1951. u Zagrebu, urednički odbor prvih godina su: Viktor Cvitan, Vilko Gliha-Selan, Gustav Krklec, a šezdesetih godina još se pridružuju Anđelka Martić, Vojin Jelić i Nada Iveljić. Pokušavala se dosegnuti razina svjetske i aktualne dječje književnosti te je časopis bio dopuna i zamjena za udžbenike. Također su objavljivani prijevodi stranih autora. Mnogi su

Radost poistovjećivali sa časopisom „Smilje“ popularnim u četrdesetim godinama te su ga smatrali nastavkom časopisa, ali u novom i boljem dizajnu. Za odličan dizajn zaslužni su mnogi ilustratori koje je okupio glavni likovni urednik Vilko Gliha Selin. Crteži su bili crno-bijeli, zatim u četiri boje i nakon toga u svim bojama. Časopis je posvećivao pozornost kulturi i povijesti, hrvatskim gradovima te je čitateljima davao priliku da nauče o domovini. Od 1952. do danas u nakladništvu je poduzeća „Naša djeca“ koji ga je tada također sufinancirao.

„Prvi izbor“

Časopis neprekidno izlazi od 1993. godine, namijenjen je učenicima nižih razreda osnovne škole a uloga mu je poticanje i razvoj stvaralaštva. Koristi se kao pomoćni materijal za učenje u nastavi glazbene i likovne kulture, hrvatskoga jezika, prirode i društva, ali i kao materijal za izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. Cilj časopisa je poticanje kreativnosti djece, stvaranje čitalačkih navika, širenje općeg znanja, ali i podrška socijalnom i emocionalnom razvoju.

„Mak“

1977. godine objavljen je katolički dječji časopis „Mak: mali koncil“, koji izlazi jednom mjesečno sve do danas. U prvim godinama, urednik je vl. Marko Majstorović, a urednik biskup Franjo Kuharić. Zatim, časopis je uredništvo predano Vladimiru Pavliniću, Živku Kustiću, Gabrijelu Đuraku, Luki Depolu i Josipu Ladiki. Glavni urednik časopisa danas je Vojmil Žic. Cilj mu je približiti katoličku vjeru i upoznati djecu sa njom te ih voditi i pomagati im na tom putu. Svaki broj sadrži crteže, molitve, poruke i pisma.

Dječji časopisi su dragocjen resurs u obrazovanju koji doprinosi cjelokupnom razvoju djece. Oni ne samo da obogaćuju njihovo znanje i vještine, već i pomažu u razvoju vrijednosti. Danas, tiskani i digitalni dječji časopisi imaju veliku ulogu pružajući djeci zabavne i poučne sadržaje koji ih motiviraju da uče i istražuju svijet oko sebe:

„Recepcija književnih djela u dječjim časopisima i njihova interpretacija potiče stvaralačke aktivnosti učenika. Važno je poticati učenike i razvijati njihovu kreativnost kroz igre u kojima su slobodni zamišljati, maštati, izmišljati i iznositi svoje ideje.“²¹

²¹ Javor, R. (2010). Dječji časopis Prvi izbor kao doprinos razvoju kreativnosti i komunikacijske kompetencije učenika u primarnom obrazovanju. Zbornik u povodu 60. obljetnice Odjela za djecu i mladež, Gradske knjižnice (str. 106)

3.3. Strip i dječji časopisi u razrednoj nastavi

Stripovi imaju potencijal obogatiti proces učenja pružajući učenicima jedinstven način da razviju svoje čitalačke i kreativne vještine, ali i kritičko mišljenje. Mnogi učenici smatraju stripove pristupačnijim i zabavnijim od klasičnih tekstova, uglavnom jer stripovi često imaju dinamične zaplete, živopisne likove i uzbudljive priče koje mogu privući njihovu pozornost i potaknuti ih da čitaju više. Glavni elementi stripa poput teksta, crteža, kadra, oblačića i teme dodatno potiču učenike da kroz diskusiju uče kako postavljati pitanja, analizirati motive likova, procijeniti umjetničke tehnike i povezati priče sa širim društvenim i kulturnim kontekstom. U obrazovnome kontekstu, stripovi mogu imati značajnu ulogu, posebno kada se koriste kao medij za humor. Humor u obrazovanju može imati brojne prednosti, uključujući povećanje angažmana učenika, olakšavanje učenja složenih pojmova i stvaranje pozitivne atmosfere u razredu. Stripovi su osmišljeni da privuku pozornost i održe interes, a učenici su skloniji čitanju i uključenju u aktivnosti koje smatraju zabavnima, što dovodi do boljeg razumijevanja sadržaja. U članku *Humor i empatija stripa kao metodološki instrumentarij u poučavanju*, autora Marinka Lazzaricha, riječ je o stvaranju ugodnoga ozračja u nastavi, a jedan od ključnih faktora u tome je humor. Navodi se kako poticajne didaktičke mogućnosti smijeha nisu u potpunosti iskorištene u našem školstvu. Propituje se uporaba stripa u nastavi i njegov utjecaj na učenika i učitelja te navodi da je strip važan literarno – likovni medij čovjekova djetinjstva s nezamjenjivom ulogom u komunikaciji onih najmlađih i u učenju jezika. Nadalje, obzirom da strip koristi tekst, dizajn i različite stilističke elemente u kreiranju značenja, on je medij pogodan za visoku umjetnost, no važan je i čitatelj kao suoblikovatelj koji sudjeluje kod dekodiranja poruke.²² Stripovi, kao spoj teksta i slike prirodno potiču učenike da razmišljaju na dvije razine – verbalno i vizualno. Uključivanje vizualnih sredstava u nastavu usklađuje se sa zadaćama odgojnog i obrazovnog procesa i nastavnim uvjetima, a pojedina vizualna sredstva uključuju se kao motivacijska i dopunska sredstva.²³ Kroz analizu vizualnih i verbalnih elemenata u stripu, učenici uče kako slike i tekst mogu zajedno prenijeti složene ideje i emocije, a ti elementi najčešće se pojavljuju u dječjim časopisima koji se mogu uključiti u različite nastavne predmete i aktivnosti. Zadaci koji uključuju dopunjaljke, slikopriče, rebuse, bojanke ili križaljke u časopisima za djecu mogu biti posebno korisni za izražavanje i tumačenje ideja. Mnogi

²² M. Lazzarich, "HUMOR I EMPATIJA STRIPA KAO METODOLOŠKI INSTRUMENTARIJ U POUČAVANJU", *Croatian Journal of Education*, vol.15, br. 1, 2013. (str. 174-176)

²³ Rosandić, D. (2005.) *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga (str. 147)

nastavnici koriste ih u nastavi, posebice u nastavi jezika i književnosti. Članci i priče iz časopisa mogu se koristiti za kritičko razmišljanje i poticanje rasprava, dok u nastavi prirodnih i društvenih predmeta, časopisi mogu pružiti zanimljive i aktualne informacije koje dopunjuju školski kurikulum. Primjerice, članak o zaštiti okoliša može poslužiti kao uvod u raspravu o ekologiji, dok strip o povijesnom događaju može pomoći učenicima da bolje razumiju povijesni kontekst. Kako bi dječji časopisi bili učinkovito uključeni u nastavu, važno je koristiti različite pristupe. Redovito čitanje časopisa u razredu može postati dio rutine. Osim toga, zadaci vezani uz časopise mogu se uključiti u domaće zadaće i grupne zadatke dajući učenicima priliku za istraživanje i kreativno izražavanje izvan učionice.

4. Istraživanje

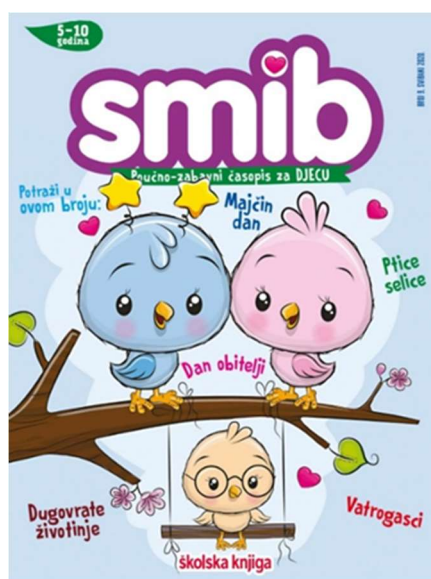
4.1. Opis uzorka

U istraživanje je uključeno 10 brojeva časopisa „Smib“, školske godine 2022./2023. s različitim sadržajima i sličnim ili gotovo istim naslovima. Časopis „Smib“ namijenjen je učenicima nižih razreda kako bi ih se zanimljivim sadržajem potaknulo na čitanje i razvijanje kreativnosti. Istraživanje je provedeno u travnju i svibnju 2024. godine, brojevi časopisa „Smib“ posuđeni su osnovnoj školi Centar, u Puli.

Mnogi „Smib“ smatraju nastavkom časopisa Smilje i Bosiljak, a naziv „Smib“ nastao je spajanjem ta dva naziva časopisa za djecu. Prvi broj časopisa izlazi 1. veljače 1970. godine i postaje jedan od najpopularnijih hrvatskih časopisa za djecu. Glavni urednici bili su Marija Duš, Zvonimir Balog, Vladimir Strojny i Tito Bilopavlović. Glavna urednica danas je Snježana Marić, grafički urednik Goran Grčić, a za fotografije i ilustraciju glavni su Piktoteka ŠK, Shutterstock. Za uredništvo i sufinanciranje zaslužna je Školska knjiga, d. d..

U školskoj godini 2019./2020. „Smib“ je proslavio 50. obljetnicu od izlaska prvoga broja, a od 2010. godine nositelj je oznake „Izvorno hrvatsko“ zbog prenošenja vrijednosti hrvatskog društva svojim sadržajem mnogim generacijama još od izlaska prvih brojeva 1970 – ih. Časopis izlazi jednom mjesečno i ima pedeset stranica. Cijena pojedinačnog broja je 3 eura, a godišnja pretplata iznosi 24 eura. Časopis je namijenjen djeci u dobi od šest do deset godina, odnosno djeci predškolske dobi i učenicima nižih razreda. To je interaktivni časopis za nastavu koji prati nastavni plan i program. Koristi se kao dodatak u nastavi kako bi upoznao učenike sa dječjim stvaralaštvom, biljnim i životinjski svijetom i važnim povijesnim događajima i godišnjicama, sadržavajući mnoge rubrike uključujući i različite edukativne sadržaje kojima potiče svoje čitatelje na razmišljanje i interes. Zanimljivim i raznolikim tekstovima promiče kulturu čitanja, a sadrži i mnoge rubrike. Također, na prvoj stranici časopisa nalazi se Smibov vodič za učitelje i roditelje koji sadrži skraćene oznake za predmete razredne nastave koje omogućuju lakše snalaženje u tome za koje bi predmete sadržaj pojedine rubrike mogao biti poticaj ili pomoć u učenju. Svojim sadržajima promiče i uči o nacionalnim vrijednostima, hrvatskoj kulturi i povijesti, u rubrici 'lijepa naša'. U svakom se broju pojavljuje 'slikopriča' koja se može koristiti za učenje čitanja te se u prvom polugodištu tiska velikim tiskanim slovima, a u drugom malim

slovima. U „Smibu“ se objavljuju i stripovi najboljih majstora hrvatskoga stripa.²⁴ Smib također brine i o jezičnoj kompetenciji učenika jer u svako broju mogu pronaći jednu temu na engleskom i njemačkom jeziku kako bi ih se potaknulo na učenje jezika i razvijanje vokabulara. Učenici imaju mogućnost poslati svoje likovne i literarne uratke koji se zatim objavljuju u časopisu, ali također imaju mogućnost slati pisma sa upitima ukoliko ih nešto zanima. Svakim kupljenim brojem dobivaju se dodaci poput CD igrice, crtanih filmova, bedževa, privjesaka, ali i enigmatski dodatak 'Mudra sova i svraka naopaka' koji sadrži križaljke, slagalice, rebuse, zagonetke, labirinte i ostale zadatke.

Slika 7: Smib

Bitan dio časopisa „Smib“ još od 1986. godine je Durica, strip podijeljen u epizode čiji autor je Ivica Bednjanec, jedan od najpoznatijih hrvatskih crtača stripova. Strip je to o nestašnoj i simpatičnoj sedmogodišnjoj djevojčici Durici koja ima prijatelje Bibija i Dodu s kojima provodi vrijeme. Prepoznatljiva je po raščupanoj smeđoj kosi, crveno – bijeloj haljini i crnim štiklama koje su joj vidljivo prevelike. Karakterizira ju njeno ponašanje što se može shvatiti i iz njenog imena jer se duri i više. Osim likova Bibija i Dode, u stripu se pojavljuje djevojčica Lela na koju je Durica ljubomorna jer je Bibi zaljubljen u nju.

²⁴ Javor, R. (2010). Dječji časopis Prvi izbor kao doprinos razvoju kreativnosti i komunikacijske kompetencije učenika u primarnom obrazovanju. Zbornik u povodu 60. obljetnice Odjela za djecu i mladež, Gradske knjižnice (str. 95)

4.2. Metodologija istraživanja

Svrha ovoga istraživanja je usporediti temeljna obilježja stripa sa obilježjima koja se pojavljuju u dječjem časopisu kako bismo dobili zastupljenost stripovnog stila koji određuje zanimljivost i edukativnost u samome časopisu. U svrhu istraživanja, u radu su korištene tri metode: induktivna metoda, metoda analize i kompilacije. Induktivna metoda polazi od pojedinačnih podataka prikupljenih istraživanjem i kreće se u smjeru općih zaključaka ili oblikovanja teorija. Induktivnu metodu spoznavanja primijenit ćemo u slučaju kada nemamo teorijske postavke o predmetu istraživačkog interesa, odnosno kad o njemu nemamo dovoljno predznanja ili iskustva.²⁵ Ova je metoda korištena kod donošenja zaključka kao produkta istraživanja i obrade elemenata stripa u dječjem časopisu. Metoda analize korištena je u analiziranju temeljnih obilježja stripa po elementima navedenima u prikazu analize stripovnog stila u časopisima za djecu. Analizu sadržaja možemo provoditi temeljem različitih izvora informacija: pisanih tekstova, vizualnih zapisa, audio – zapisa i audio – vizualnih zapisa. Za analizu treba izabrati izvore koji su pristupačni istraživaču i koji sadrže neposredne, iscrpne i pouzdane podatke.²⁶ Metoda kompilacije korištena je preuzimanjem podataka drugih autora.

4.3. Analiza stripovnog stila u časopisu „Smib“

Analiza prikupljenih brojeva časopisa za djecu, „Smib“, točnije njih 10 analizirati će se prema ključnim elementima stripa:

1. vizualni elementi (crtež, oblačić, okvir, tekst, slika)
2. tekstualni elementi
3. priče
4. naracija
5. likovi

U nastavku, najprije će se analizirati vizualni elementi, tekstualni elementi, naracija i likovi i usporediti sa obilježjima stripovnog stila, a zatim slijedi analiza stripova u 10 brojeva časopisa.

²⁵ Lamza – Posavec, V. (2021.) Metodologija društvenih istraživanja: temeljni uvidi. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar (str. 21)

²⁶ Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2014.) Priručnik za metodologiju istraživanja u društvenim djelatnostima. Zagreb: M.E.P. d.o.o. (str. 92)

1.

STRIP	ČASOPIS
<p data-bbox="331 331 655 360">VIZUALNI ELEMENTI</p> <ul data-bbox="204 443 754 913" style="list-style-type: none">- stil crtanja, linije- boje, kontrasti- prikazivanje pozadine, vizualne metafore- kvadrat sličica (širina, prostor između sličica)- prijelaz iz jednog trenutaka na drugi- prijelaz s jedne na drugu radnju- balončići- prikaz likova	<p data-bbox="810 387 1374 416">Stil crtanja je jednostavan, prilagođen djeci.</p> <p data-bbox="810 443 1366 748">U crtežima nisu uvijek savršeno ravne ili okrugle linije, prevladavaju nepravilne linije, dozvoljava se nepravilnost u crtanju. Neke od linija dodatno su podebljane kako bi naglasile određene karakteristike, npr. naočale na likovima.</p> <p data-bbox="810 775 1374 1137">Oblici sličice su kvadrat i krug, no ima i nepravilnih oblika. Od okvira prevladavaju bijeli sa punom crtom, točkasti, valoviti i isprekidani – u boji. Sličice nisu istih veličina, ima malih i velikih gotovo preko cijele stranice, od najvećih prema manjima, često razbacane po cijeloj stranici.</p> <p data-bbox="810 1164 1382 1357">Upotreba jarkih i čistih boja, sa sjenama, a u nekim brojevima crteži su napravljeni akvarel tehnikom. Vrlo malo crteža u crno-bijeloj boji.</p> <p data-bbox="810 1384 1374 1525">Pozadine ovise o temi ili godišnjem dobu. (rubrika <i>lijepa naša</i>, pozadina je fotografija prirode ili materijalne baštine Hrvatske)</p> <p data-bbox="810 1552 1382 1693">Oblačići su okruglog ili kvadratnog oblika, sa i bez završnog repa, a mnogi balončići su u obliku životinja, poput bubamare ili ribe.</p> <p data-bbox="810 1720 1382 1854">Prisutne su vizualne metafore, upitnici iznad glave, uskličnici, žarulje, note i slično, a također emotikoni sa izrazima lica.</p>

<p style="text-align: center;">TEKSTUALNI ELEMENTI</p> <ul style="list-style-type: none"> - praćenje slike sa tekstom - dijalози i monolozi - zvučni efekti, asocijacije na zvuk - onomatopeja - upotreba dijalekata, žargonizama, igre riječima, kombinacija riječi - slova, font 	<p>Tekst i crtež se upotpunjuju, ali u većinskom dijelu prevladava po veličini crtež kojeg pomnije pojašnjava tekst. Jezik je jednostavan i lako razumljiv, time prikladan dječjoj dobi.</p> <p>Slova u časopisima napisana su velikim i malim tiskanim slovima, u nekim časopisima pojavljuju se tekstovi pisanim slovima. Svaka <i>slikopriča</i> pisana je velikim tiskanim slovima. Naslovi tema i priča napisani su većim fontom od ostatka teksta i podebljanim slovima u boji. U tekstu, mnoge riječi su podebljane ili podcrtane kako bi se istaknula njihova važnost u tekstu. Tekst koji se nalazi u oblačićima nije uvijek centriran, već pozicioniran ulijevo.</p> <p>Prisutne su igre riječima („<i>obrtaljka</i>“ ili „<i>palindrom</i>“) kombinacije riječi, poslovice, frazemi („<i>Hvali more, drž' se kraja!</i>“), ima mnogo rime u pjesmama.</p> <p>Prisutne su riječi iz hrvatskih narječja, posebice u rubrici gdje se nalaze radovi učenika (daž, zmočil, rožice, lancun, kade, stina, dida). Prisutno je nekoliko primjera žargonizama (krkljanac, družba, cucki).</p> <p>Karakteristična je i upotreba onomatopeje kada se opisuje događaj, pojava, ili u pričanju priča (haha, njam, uf, oh, oh, ne!, apćiha, bam) Isto, oponašaju se zvukovi životinja i zvukovi iz prirode (mjau, zzz, buu, fjuu, auuu)</p>
--	---

<p style="text-align: center;">NARACIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - priča - tijek radnje (početak, sredina i kraj) - izmišljene priče, svjetovi - neočekivani obrat 	<p>U svakom broju časopisa nalaze se rubrike od kojih svaka ima svoje teme. U velikom su broju prisutne kratke izmišljene priče za djecu, hrvatskih autora, koje su također od velike važnosti u razvijanju vokabulara.</p> <p>Svaka priča ima logičan slijed i lako shvatljivu kompoziciju. Sadržaji teme se čitaju s lijeva na desno isto kao i stripovi, najprije se daju opće informacije a na dnu stranice ili s lijeve strane nalaze se kratki zadaci ili pitalice sa pojašnjenjem.</p> <p>Sav sadržaj pisan je jednostavnim i kratkim rečenicama. Među likovima ima dijaloga, iako, ne mnogo i ne u svakom broju časopisa. Česti su i monolozi u kojima lik postavlja pitanje „Znaš li?“.</p> <p>U pričama je također učestala upotreba žargonizama, poput kulja ili frka.</p>
--	---

<p style="text-align: center;">LIKОВИ</p> <p>- junaci, zlikovci</p> <p>- specifične karakteristike i sposobnosti</p> <p>- vrste likova: životinje, ljudi i njihova izraženost kroz ilustracije</p>	<p>Likovi u časopisu su raznovrsni, najčešće su to životinje sa ljudskim osobinama i djeca sa kojima se čitatelji lakše poistovjećuju.</p> <p>Likovi su osmišljeni i nacrtani tako da budu simpatični i prepoznatljivi, uvijek nasmijani i pozitivni. Životinjski likovi često su glavni pripovjedači ili objašnjavaju određene pojmove. Isto tako, u časopisu se pojavljuju izmišljeni likovi poput vila, patuljaka, djeda Božićnjaka, svetog Nikole i slično. Likovi imaju središnju i glavnu ulogu kao prenositelji informacija putem sličica i tekstova, prenose djeci zabavu, poruke i znanje.</p>
---	---

2. Analiza stripova po elementima: broj stranica posvećenih stripovima u svakom broju, broj stripova po izdanju, dužina epizoda, tipovi stripova po svrsi, žanrovi.

rujan/listopad 2022.	
broj stranica stripa	1
broj stripova	11
dužina epizode	kratka
nastavak epizoda	4, Durica, Dado i Čmičko, Prijatelji, Super Di
tipovi stripova po svrsi	poučni (2), zabavni (5), humoristični (3)
žanrovi	avantura, komedija, edukacija

studeni/prosinac 2022.	
broj stranica stripa	1
broj stripova	8

dužina epizode	kratka
nastavak epizoda	studen (3), prosinac (4)
tipovi stripova po svrsi	zabavni (5), humoristični (3)
žanrovi	avantura, komedija

siječanj/veljača 2023.	
broj stranica stripa	1
broj stripova	9
dužina epizode	kratka
nastavak epizoda	3 u oba broja
tipovi stripova po svrsi	poučni (2), zabavni (5), humoristični (2)
žanrovi	komedija, edukacija

ožujak/travanj 2023.	
broj stranica stripa	1
broj stripova	10
dužina epizode	kratka
nastavak epizoda	3 u oba broja
tipovi stripova po svrsi	poučni (1), zabavni (5), humoristični (4)
žanrovi	komedija, edukacija, avantura

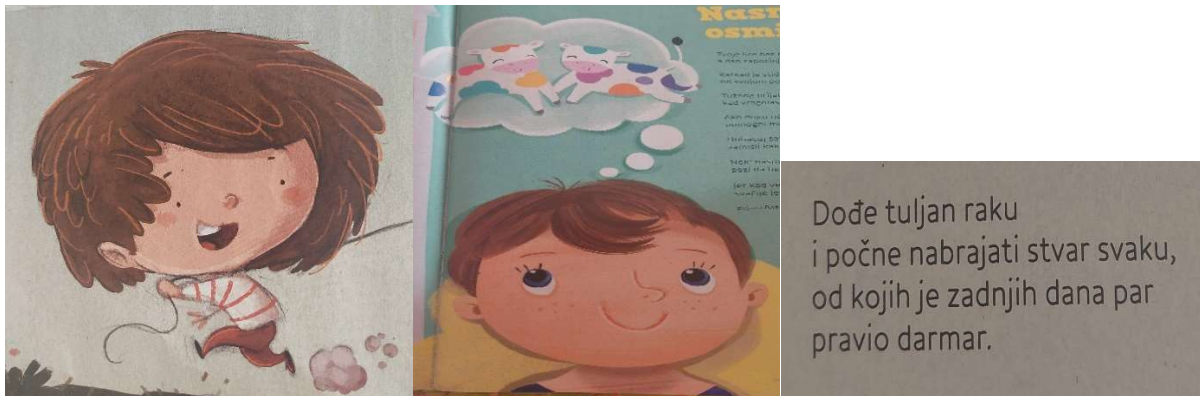
svibanj/lipanj 2023.	
broj stranica stripa	1
broj stripova	10
dužina epizode	kratka
nastavak epizoda	3 u oba broja
tipovi stripova po svrsi	poučni (1), zabavni (3), humoristični (6)
žanrovi	avantura, komedija, edukacija

4.4. Rezultati istraživanja

„Smib“ ima različite rubrike koje obuhvaćaju širok spektar tema kao što su edukacija, zabava i kreativnost. Rubrike u časopisu: radoznalci, staza znanja, lijepa naša, priče o Tonku, priča i pjesma, pjesme, tematska priča, smibov igrokaz, krtek ekolog, kućni ljubimci, inovacije, životinjski vrtić, mozgalice, učenje jezika (njemački i engleski jezik), biljni svijet, volimo knjige.

Priče i pjesme

Priče i pjesme u časopisu „Smib“ predstavljaju jedan od ključnih sadržaja koji potiču dječju maštu i kreativnost. Uključuju razne kratke priče, bajke, pjesme i slične literarne forme koje su prilagođene dječjem uzrastu, često s moralnim porukama. Nazivi rubrika: priče o Tonku, pjesme, tematska priča, tematska pjesma. U ovim rubrikama naslovi su uvijek veliki, napisani podebljanim slovima i u boji. Priče zauzimaju jednu ili dvije stranice, uz pratnju jednog ili dva crteža. Tekst priča i pjesama jednostavan je i lako razumljiv. U pričama su karakteristični dijalozi i monolozi u kojima su prisutni žargonizmi i onomatopeje. „*A još je ondje bilo toliko hladno... brrrr!*“²⁷ U pjesmama se često pojavljuju rime. Crteži prikazuju djecu i životinje, kada glavni lik crteža mašta ili razmišlja, iznad njegove glave nalazi se oblačić u kojem je tekst, a ponekad i crtež. Također su prisutni karikaturni crteži, većinom su to crteži djece.

Slika 8: primjeri karikaturnog crteža, oblačića i rime

²⁷ Smib, broj 8, travanj 2023. (str. 19)

Edukativne teme

Edukativne teme imaju za cilj podučavanje djece zanimljivim člancima. Teme mogu biti različite, uključujući prirodu, tehniku, povijest ili kulturu. Nazivi rubrika: radoznalci, staza znanja, lijepa naša, krtek ekolog, životinjski vrtić, biljni svijet. U tekstovima neke riječi su podebljane i u boji, a uz tekstove se nalaze crteži i fotografije. Prisutni su i oblačići okruglog i kvadratnog oblika u kojima je tekst koji govori lik ili pripovjedač i često tekst ima rimu. Svaka fotografija ima podebljani okvir u boji, u nekim člancima crteži ili fotografije su spojeni i nema prostora između njih. Uz tekst, crteže i fotografije prisutne su linije različitih oblika, poput ravnih i zaobljenih strelica.

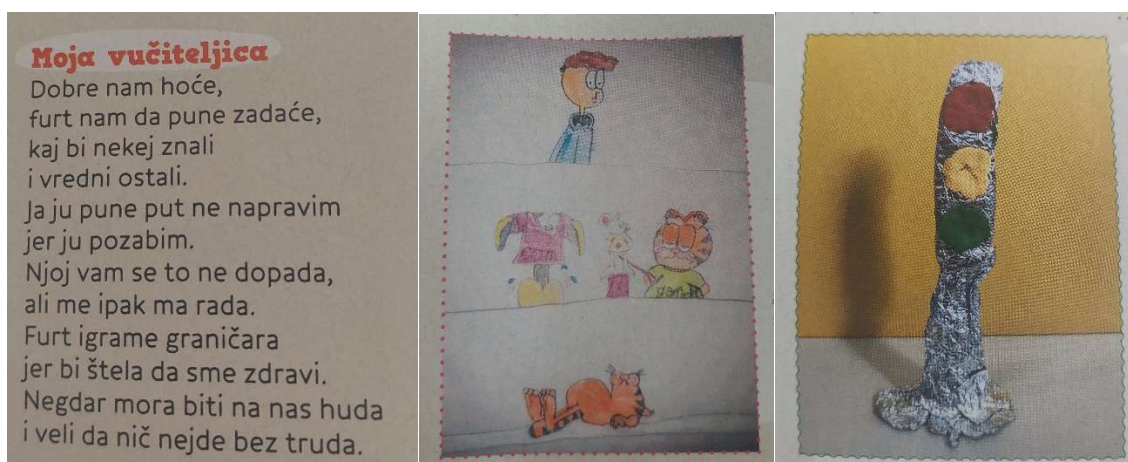
Slika 9: primjeri oblačića i teksta, primjerspojenih fotografija

Slika 10: primjer kvadratnog oblačića

Čitateljski kutak

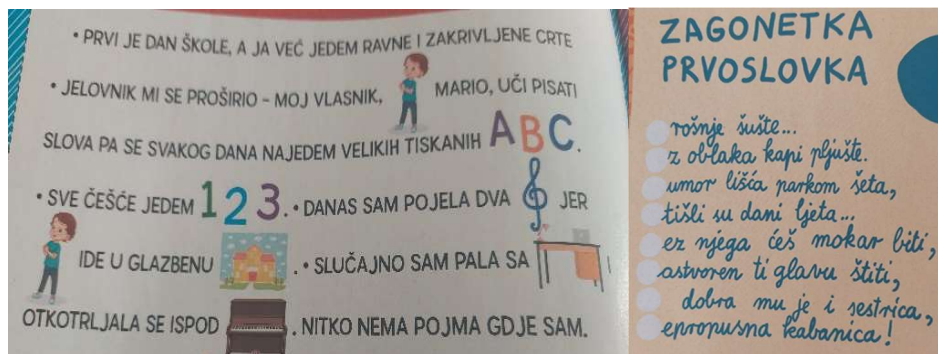
U čitateljskom kutku mogu se pronaći pjesme, pisma i crteži koje šalju čitatelji, kao i natječaji u kojima čitatelji mogu sudjelovati i osvojiti nagrade. Čitatelji šalju svoje uratke iz različitih dijelova Hrvatske što znači da se u njima mogu pronaći dijalektizmi i riječi iz hrvatskih narječja. Isto tako, mogu se pronaći riječi iz svakodnevnog govora, odnosno žargonizmi. Crteži su važan dio ovog dijela časopisa jer su oni odraz dječje kreativnosti i stvaralaštva, pa se tako mogu naći crteži u crno – bijeloj boji, crteži najčešće olovkom, bojicama, flomasterima, akvarel tehnikom. Svaki crtež kvadratnog je oblika sa različitim okvirima – točkastim, isprekidanim, valovitim ili ravnim.

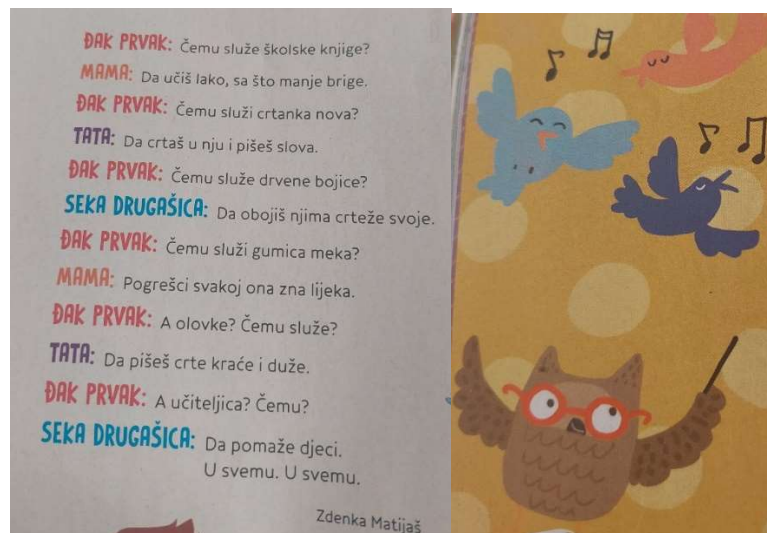
Slika 11: primjeri riječi iz narječja, okviri crteža

Aktivnosti i igre

U časopisu se nalaze mnoge zabavne teme i aktivnosti, riječi koje djeca mogu tražiti u križaljka, logičke igre koje potiču razmišljanje, različiti labirinti koji se mogu riješiti, bojanke, mini kvizovi, slikopriče, brojalice, igrokazi, rebusi, tražilice. U svakom broju nalazi se slikopriča, kombinacija sličice sa tekstom, sličica označava uvijek određenu imenicu poput psa, mačke, kuće i slično. Igrokazi su sastavni dio časopisa i ima ih u svakom broju. U njima su monolozi i dijalozi gdje svaki govornik ima ime, nadimak ili naziv (trava, vrbac, sova, leptirić) i prate ih crteži jarkih i šarenih boja. Prisutne su i vizualne metafore, igre riječima, kombinacije riječi, različiti znakovi i simboli poput apostrofa, uskliknika, upitnika, točke, linije (ravne, zakrivljene, krivudave, isprekidane). Također su prisutna i pisana slova, lako čitljiva i u boji.

Slika 12: slikopriča i primjer pisanih slova

Slika 13: igrokaz i primjer vizualne metafore

4.4.1. Obrada podataka analize stripova

Tablica 1.

Časopisi	Broj stripova
rujan/listopad 2022.	11
studeni/prosinac 2022.	8
siječanj/veljača 2023.	9
ožujak/travanj 2023.	10
svibanj/lipanj 2023.	10

Tablica 2.

Stripovi po svrsi	Broj stripova
poučni	6
zabavni	23
humoristični	18

Tablica 3.

žanrovi	Učestalost žanrova
avantura	4
komedija	5
edukacija	4

Tablica 1. prikazuje broj objavljenih stripova u izdanjima časopisa. Najviše stripova objavljeno je u izdanjima za rujan/listopad 2022. godine (11), zatim u izdanjima za ožujak/travanj i svibanj/lipanj 2023. (10), siječanj/veljača 2023. (9) i najmanje u izdanjima za studeni/prosinac (8).

Tablica 2. prikazuje broj objavljenih stripova po svrsi. Zabavnih stripova objavljeno je ukupno 23, humorističnih 18 i poučnih 6.

Tablica 3. prikazuje učestalost pojavljivanja stripovnih žanrova u izdanjima časopisa. Najviše se pojavljuju komični (5), a zatim avanturistički i edukativni stripovi (4).

5. ZAKLJUČAK

Strip, kao jedinstveni medij spaja vizualno i verbalno kako bi ispričao priču. Od prvih dana u novinama do današnjih složenih grafičkih romana, strip se razvio u prepoznatljiv i cijenjen oblik umjetnosti s različitim žanrovima, a vodstvo stripa od 20. stoljeća imaju superjunaci i zlikovci, popularni Marvel Comics i Detective Comics (DC). Strip se danas dijeli na tri geografska odredišta, europski, američki i japanski. Stripovni stil, kao predmet istraživanja u ovome radu, obuhvaća različite elemente poput vizualnih elemenata (crtež, oblačići, okviri, slika, tekst), tekstualnih elemenata (slova, praćenje slike sa tekstom, dijalozi i monolozi, pravilna pozicija balončića sa tekstom, stilske figure), priče, odnosno glavne teme i likova. Razumijevanje stripovnog stila uključuje analizu tih elemenata i njihov utjecaj na čitatelja. Stil predstavlja važan aspekt našeg jezičnog izraza i kao takav označava način na koji nešto radimo ili izražavamo. Kroz stil, možemo oblikovati svoj identitet, pokazati što cijenimo i kako gledamo na stvari u životu. Razumijevanje i poznavanje različitih stilova, bilo u književnosti, umjetnosti, modi ili komunikaciji, omogućava nam dublje razumijevanje raznolikosti, kreativnosti i individualnog razmišljanja koji na kraju oblikuju društvo. Kao bitnu odrednicu jezika, smatrali su ga i osnivači stilistike, Ferdinand de Saussure i Charles Bally. Hrvatski časopisi za djecu zauzimaju važno mjesto u obrazovanju, zabavi i kulturnom odgoju mladih generacija. Kroz povijest, pružali su djeci ne samo zabavne sadržaje već i korisne informacije i moralne pouke. Prvi dječji časopisi u Hrvatskoj počeli su izlaziti krajem 19. stoljeća, kada su se pojavili časopisi poput "Smilje" i "Bosiljak". Ovi časopisi, često povezani s nacionalnim preporodnim pokretom, imali su za cilj ne samo zabaviti djecu već i poticati ljubav prema čitanju, učenju i hrvatskom jeziku. Tijekom 20. stoljeća, broj dječjih časopisa se povećao, a neki od njih, poput "Modre laste" i "Smiba", postali su omiljeni među generacijama djece. Imaju značajan utjecaj na razvoj djece, posebno u formativnim godinama. Čitanje časopisa može poboljšati vokabular, razumijevanje i interpretaciju teksta. Priče i članci o različitim kulturama i običajima mogu potaknuti toleranciju i otvorenost prema različitostima. Aktivnosti i igre potiču razvoj kognitivnih vještina, dok stripovi i ilustracije razvijaju vizualnu pismenost. Što se tiče vizualnih elemenata stripa u 10 brojeva časopisa Smib, školske godine 2022./2023., časopis se odlikuje jednostavnim stilom crtanja, šarenim crtežima prilagođenih djeci i naglašenim linijama, a pozadine stranica ovise o temi. Prisutni su oblačići različitih veličina i oblika i česte su vizualne metafore. Priče su najčešće kratke, sa jasnom i razumljivom radnjom. Često se radi o

humorističnim ili poučnim pričama uz simpatične likove, često su to antropomorfizirane životinje s naglašenim izrazima lica kako bi se lakše prenijele emocije i radnja, a djeca ih lako mogu razumjeti i poistovjetiti se s njima. „Smib“ koristi kombinaciju teksta i slike na način da slike dominiraju, dok tekst nadopunjuje vizualni doživljaj. Slike često pričaju priču same po sebi, a tekst služi za dodatna objašnjenja ili dijaloge među likovima. Dijalozi su jednostavni i prilagođeni dječjem uzrastu, često uz korištenje balončića za govor. Časopisi se često bave temama bliskima djeci, kao što su prijateljstvo, avanture, školske zgode ili ekologija. Osim zabavnih priča, imaju i edukativnu komponentu, kao i stripovi koji se pojavljuju u njemu. Najviše ih je objavljeno u broju za listopad i rujan, a zastupljeniji žanr je komedija. U časopisu „Smib“ uspješno se koristi stripovni stil koji je ključan za stvaranje privlačnih i razumljivih priča. „Smib“ postaje privlačan djeci jer spaja jednostavne crteže s pričama koje su jednostavne za pratiti, spajajući vizualni stil, jasne strukture, prepoznatljive likove i teme bliske djeci i dječjem svijetu, te tako generacijama ostaje učinkoviti medij za zabavu i edukaciju najmlađih čitatelja.

6. POPIS LITERATURE

1. Cohn, N. 2009. Razbijanje definicije “stripa”: odvajanje kulturalnog od strukturalnog u “stripu”, Zarez – elektroničko izdanje
<https://www.zarez.hr/clanci/razbijanje-definicije-quotstripaquot-odvajanje-kulturalnog-od-strukturalnog-u-quotstripuquot>; pristupljeno 28. travnja 2024.
2. Cohn, N. (2013) The Visual Language of Comics: Introduction to the Structure and Cognition of Sequential Images. London: Bloomsbury
3. Eisner, W. (2000) Comics and sequential art. Florida: Poorhouse Press
4. Javor, R. (2010). Dječji časopis Prvi izbor kao doprinos razvoju kreativnosti i komunikacijske kompetencije učenika u primarnom obrazovanju. Zbornik u povodu 60. obljetnice Odjela za djecu i mladež, Gradske knjižnice
5. Katnić- Bakaršić, M. 2001. Stilistika, Sarajevo: Ljiljan
6. Koletić, I. (2014) Stilistika stripa.
<https://mail.stilistika.org/studij-stilistike/diplomski-radovi/143-stilistika-stripa>; pristupljeno 10. svibnja 2024.
7. Lamza – Posavec, V. (2021.) Metodologija društvenih istraživanja: temeljni uvidi. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar (str. 21)
8. Lazzarich, M., "HUMOR I EMPATIJA STRIPA KAO METODOLOŠKI INSTRUMENTARIJ U POUČAVANJU", Croatian Journal of Education, vol.15, br. 1, str. 174-176, 2013.
<https://hrcak.srce.hr/file/147501>; pristupljeno 18. lipnja 2024.
9. McCloud, S. (1994) Understanding Comics: The Invisible Art. New York: Harper.
10. Munitić, Ranko (2010) Strip, deveta umjetnost, Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9
11. Guberina, P. (2016) *Stilistika*. Zagreb: stilistika.org
<https://stilistika.org/i-sto-je-stilistika>; pristupljeno 19. travnja 2024.
11. Pašagić, B. (2003), Hrvatski dječji časopisi od 1864. do 1950. godine: Zagreb: Udruga umjetnika „August Šenoa“
12. Rosandić, D. (2005.) Metodika književnoga odgoja. Zagreb: Školska knjiga
13. Težak, Stjepko (2003), Strip u nastavi hrvatskoga jezika. U: Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 2. Zagreb: Školska knjiga. Str. 585-603.
14. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2014.) Priručnik za metodologiju istraživanja u društvenim djelatnostima. Zagreb: M.E.P. d.o.o. (str. 92)

15. Žugaj, M. (1997.) Metodologija znanstvenoistraživačkog rada. Fakultet organizacije i informatike, Varaždin

<https://www.scribd.com/document/397726270/Male-Ljubavi-Durica>; pristupljeno 15. lipnja 2024.

Popis izvora slika:

Slika 1: <https://shop.skolskaknjiga.hr/knjizevnost/knjizevnost-za-mlade/stripovi.html>; pristupljeno 16. lipnja 2024.

Slika 2: <https://www.scribd.com/document/397726270/Male-Ljubavi-Durica>; pristupljeno 16. lipnja 2024.

Slika 3: <https://www.stripovi.com/recenzije/zagor-zg-lex-86-87-vukodlak/99/>; pristupljeno 27. svibnja 2024.

Slika 4, 5, 6: Pašagić, B. (2003), Hrvatski dječji časopisi od 1864. do 1950. godine: Zagreb: Udruga umjetnika „August Šenoa“

Slika 7: <https://online.fliphtml5.com/kzpyj/pcdi/#p=1>; pristupljeno 20. lipnja 2024.

Slika 8: Smib, broj 2, listopad 2022.

Slika 9: Smib, broj 1, rujan 2022.

Slika 10: Smib, broj 6, veljača 2023.

Slika 11: Smib, broj 9, svibanj 2023.

Slika 12: Smib, broj 7, ožujak 2023.

Slika 13: Smib, broj 2, listopad 2022.